

'Licht is de extra acteur op het podium'

INTERVIEW MET LICHTONTWERPER URI RAPAPORT

'Licht is als een penseel voor mij'

Hij is duidelijk over de positie van zijn vak: 'Lichtontwerp is geen techniek, maar het is voor mij ook geen autonome kunstvorm.' Toch vindt één van de bekendste lichtspecialisten in Nederland dat de opleiding voor lichtontwerper aan de kunstacademie thuishoort en niet bij theatertechniek: 'Techniek is puur het middel. In mijn vak denk je in beelden.' | Tekst: Renée Steenbergen |

Uri Rapaport (1959) volgde zelf geen opleiding in één van beide richtingen: hij is autodidact. Al op zijn zeventiende kon hij aan de slag in de Utrechtse Stadsschouwburg waar hij zich ontwikkelde tot eerste belichter. In 1994 begon hij voor zichzelf en heeft sindsdien een waaier aan voorstellingen en evenementen voorzien van zijn ontwerpen: toneel, opera, dans en musicals, van grootschalige events in voetbalstadions tot kleine producties ,op locatie of tijdens festivals zoals Oerol en De Parade.

WAT DOET EEN LICHTONTWERPER?

'Ik werk vanaf het begin van een productie samen met de regisseur, dramaturg en andere creatives, want de dramatische inhoud is leidend in mijn werk.

Daarom lees ik mee met het script en bespreek met hen wat we met de voorstelling gaan vertellen. Hoe ondersteun ik dat zo goed mogelijk? Wat moet geaccentueerd worden? Daar ben ik dienstbaar aan. Dit geldt ook voor decor en kostuums. Gaat het bijvoorbeeld om een klassieke barok-opera, of wordt die hedendaags geënceneerd? Dat bepaalt het soort licht dat ik inzet, de sfeer die het oproept, de balans tussen licht en donker, de ritmiek. Denk aan een schilderij van de barok-schilder Caravaggio.'

'Ik werk vanaf het begin van een productie samen met de regisseur, dramaturg en andere creatives, want de dramatische inhoud is leidend in mijn werk.'

JE KIJKT VEEL NAAR BEELDENDEN KUNST?

'Dat is een belangrijke inspiratiebron, ja. Ik houd van Van Gogh en van Rembrandt, maar ook van de Brits-Indiase beeldhouwer Anish Kapoor die met intens gekleurde pigmenten werkt en de reflectie van die kleuren. We zien alleen kleur doordat er licht op valt, daar werkt hij heel mooi mee: je kunt bijna verdwijnen in zulk intens magenta-blauw, diep rood of het Kapoor-zwart (vanta black). Hoe hij die pure primaire kleuren gebruikt, dat is magisch.'

EN LICHTKUNSTENAARS ALS DE AMERIKAAN JAMES TURRELL, DIE ARTIFICIEEL LICHT CONFRONTEERT MET HET NATUURLIJKE BLAUW VAN DE LUCHT EN MET STERRENLICHT- VOEL JE DAAR AFFINITEIT MEE?

'Zijn werk is heel interessant, ik ken veel installaties van hem en foto's van zijn ingrepen in de woestijn. Die vind ik heel indrukwekkend, heel puur. Wel verwijst hij vaak naar het hogere, dat spreekt mij wat minder aan.'

LICHT WERKT OP HET ONDERBEWUSTE VAN MENSEN, HEB JE EENS GEZEGD.

'Ja, licht werkt heel associatief. Als je bijvoorbeeld een sfeer wilt oproepen die wij associëren met de 17^e eeuw, dan refereer je aan beelden die mensen kennen uit de

schilderijen van bijvoorbeeld Rembrandt en Vermeer. Dat clair-obscur kun je inzetten en roept herkenning op bij mensen- dan reizen ze mentaal vanzelf terug in de tijd. Moet er een gevoel van dreiging of onheil overgebracht worden, dan werk je met schaduwen die delen van het toneel of de spelers onzichtbaar maken. Ik speel met verwachtingen en kijkgedrag. Het is heel intuïtief allemaal: mensen kijken domweg naar het lichtste punt op een podium. Ik ben als een cameraman die bepaalt waar de aandacht naartoe gaat.'

JE KUNT DIE VERWACHTINGEN OOK ONTREGELLEN.

'Dat is heel leuk. Het is lekker om te analyseren hoe onze perceptie werkt en daar vervolgens een andere beleving tegenover zetten. Op 17^e eeuwse schilderijen komt het licht altijd van links- kijk maar naar een Vermeer of tijdgenoot. Dat kun je gebruiken in de zaal, maar het werkt ook omgekeerd: als het licht van rechts komt, is die associatie met die Gouden Eeuw er niet. Ik kijk de hele dag om me heen en ben me steeds bewust van licht. Als ik bijvoorbeeld in de auto zit en een bijzondere zonsondergang zie, dan zet ik hem aan de kant en ga analyseren: wat zie ik nu precies? Hoe komt het licht achter die wolk vandaan, welke kleuren verschijnen er nu, en hoe verglijden die? Wat is essentie en wat is bijzaak voor het beeld?'

'In muziktermen kun je het zo zien: ik ben de componist. De lichttechnicus of belichter is de pianist, de uitvoerder van de compositie.'

EN DIE IMPRESSIE KUN JE LATER TERUGHALEN ALS JE EEN ONTWERP MAAKT?

'Zo'n zonsondergang maak ik niet precies na zoals ik hem zag- in het theater wordt dat al snel kitsch. Ik

houd zo'n beeld voor ogen en ga dan terug-puzzelen: welke technische middelen heb ik nodig om die sfeer op te roepen, en dat vreemde paars en oranje dat ineens opdook? Ik gebruik licht als een penseel om zo'n landschap te schilderen, in te kleuren.'

HELPT NIEUWE TECHNOLOGIE JE DAARBIJ, BIEDEN DIE JE MÉER 'PENSELEN' DAN JE VOORHEEN TER BESCHIKKING HAD?

'Zeker. Het vak is er enorm door geëvolueerd. Vroeger had je de lichttafel, daarop bediende de belichter de lampen handmatig. Je schoof het licht aan en uit, real time. Er bestond geen optie om dat vooraf te timen en in te stellen. Met de komst van digitale technieken is er een groot scala aan mogelijkheden bij gekomen: qua tempo, dynamiek en timing. En het complete lichtontwerp kan tijdens de montage of vooraf in animatie

geprogrammeerd worden en in sommige gevallen zelfs op afstand afgespeeld.

Dan hebben we het nog niet eens gehad over de geautomatiseerde schijnwerpers die kunnen veranderen van kleur, bundel, intensiteit, scherpte en positie. Al met al is het nu zeker geen kwestie van één druk op een knop. In muziktermen kun je het zo zien: ik ben de componist. De lichttechnicus of belichter is de pianist, de uitvoerder van de compositie.'

EN LED-LICHT?

'Dat heeft veel mogelijkheden toegevoegd. Het is razendsnel, en de lampen worden niet warm. LED biedt ook andere mogelijkheden om met kleur om te gaan en ermee te mengen. Daardoor kun je nóg preciezer zijn in het creëren van sfeer. Alleen al de wijze waarop een LED-armatuur kan doven: supersnel, en het dooft niet na zoals een gloeilamp. Er zijn ook nieuwe lichtbronnen bij gekomen van buiten het theater. In de voorstelling Call me Call maakte ik gebruik van het felle lampje dat is ingebouwd in mobiele telefoons. De dansers lichtten elkaar daarmee uit, de rest van het podium was donker.'

JE HEBT KLEINSCHALIGE, INTIEME VOORSTELLINGEN EN MEGA-EVENEMENTEN ALS DE OPENING VAN DE AMSTERDAM ARENA (NU JOHAN CRUIJFF ARENA) ONTWORPEN. WAT HEEFT JE VOORKEUR?

'Ik heb geen voorkeur maar ben erg gelukkig als ik in het theater werk- zo ben ik als tiener ook het vak in gerold. Het heeft iets magisch, die wisselwerking tussen acteurs,

Recente producties waaraan Uri Rapaport meewerkte:

TROJAN WARS
ERIK OF HET KLEIN INSECTENBOEK
DE SPELD
DAGBOEK VAN EEN HERDERSHOND
HIJ GELOOFT IN MIJ
DE VERLEIDERS
14 DE MUSICAL
BACH-DE APOCALYPS
THE MAD KING
HET PAUPERPARADIJS

Repetitiefoto Licht - het NUT - fotograaf Mariëlla van Apeldoorn

dansers, zangers enzovoorts met het publiek. Bij de grote opera's en musicals werk je met een ruime crew en heb je meer technische assistentie, er is een ander soort budget. Maar ik houd ook erg van de kleine producties, dan vind ik het prima om zelf te programmeren op de lichttafel, alhoewel een operator de voorkeur heeft. Dan kan ik sneller werken, blijven kijken en communiceren met de vloer en de rest van het team.

'Eén goed gerichte lamp kan al spanning opwekken.'

Theatergroep het NUT (Nieuw Utrechts Toneel) is zo'n kleinere groep, daar werk ik al twintig jaar mee. Hun voorstellingen zijn vaak happening-achtig, bijvoorbeeld een soort show tijdens de Amerikaanse presidentsverkiezingen, die duurde de hele nacht. Maar wetenschap en technologie zijn ook een thema van hen. Zo ontstond bij Greg Nottrott, één van de twee oprichters en de regisseur, het idee om mij te vragen samen een voorstelling te maken over licht.'

EN DAT TERWIJL JE EENS GEZEGD HEBT: 'IK GELOOF NIET DAT HET BOEIEND IS VOOR TOESCHOUWERS OM TIEN MINUTEN ALLEEN NAAR LICHT TE KIJKEN'...

'Haha, ja. Eerst was ik ook helemaal niet enthousiast over zijn verzoek, of voorstel. Daar kwam later bij dat ik dan zelf op het podium zou moeten staan, en ik heb altijd gezegd dat ik dat nooit zou doen. Ik hoor achter

de schermen, niet ervoor. Greg vroeg het al twee jaar geleden en ik heb het al die tijd in mijn achterhoofd gehouden. Wat me fascineerde is de religieuze connotatie van licht, de Bijbel begint er zelfs mee: 'Er zij licht...'

Gregg is Grieks-orthodox, hij heeft daar affiniteit mee, ik op een ander wijze. Ook in de wetenschap zat licht in de metafysische hoek. Maar ik wilde geen lichtshow, en ook geen chronologisch verhaal

over licht door de eeuwen heen. Ik wilde een vertelling over licht- en dat is het geworden. En ja, toen moest ik er toch zelf in, in de voorstelling- om dat verhaal te vertellen vanuit het perspectief van een lichtontwerper.'

EN WAT IS DAT VERHAAL?

'Eh ja... dat is nogal persoonlijk. Ik wil er eigenlijk nog

Welke technische middelen zet je in je voorstelling *Licht* in?

KAARSEN	AYRTON MAGIC PANEL FX
GLOEILAMP 2KW	ASTERA TITAN
KERSTVERLICHTING	ASTERA NYX
ROBE LEDBEAM 150	ETC ION LIGHTINGDESK
AYRTON DIABLO	2 KLEINE BEAMERS

niet te veel over zeggen. Het gaat over de genezing van mijn ogen. Ik heb namelijk meegemaakt dat ik niet meer kon zien. Er werden allerlei onderzoeken gedaan hoe dat kwam en intussen moest ik wachten. Ik leefde in volkomen duisternis terwijl alles in mijn leven om licht draaide- het is de focus van wat ik doe. Toen ben ik abrupt geconfronteerd met de existentiële vraag: waar bestaat het leven nog uit als je blind bent? Het gekke is, dat ik mij op dat moment realiseerde dat ik in het theater intens gelukkig ben wanneer het donker wordt in de zaal en ik mijn eerste lamp aan doe- en de sensatie voel dat het werkt wat ik heb bedacht.'

BEN JIJ ALS VERTELLER DE ENIGE ACTEUR IN HET STUK?

'Nee, Greg treedt er ook in op, en een danser. En natuurlijk het licht hè, dat is altijd al een soort extra acteur op het podium. We hebben er een locatieproductie van gemaakt, in het Maximapark in Utrecht spelen we in een koepelvormige tent die vergelijkbaar is met de tent die we op Oerol gebruikten, maar nu is hij helemaal zwart. Er hoort een maaltijd bij de voorstelling - dat doet het NUT vaker, dat is onderdeel van de avond, Voor- en hoofdgerecht vóór de voorstelling, met begeleidende uitleg, en het nagerecht erna, bij wijze van nazit.'

VOOR WIE IS DE VOORSTELLING BEDOELD? VOOR EEN BREED PUBLIEK OF DENK JE DAT COLLEGA'S HET OOK INTERESSANT ZULLEN VINDEN?

'Voor beide groepen. Ik gebruik verschillende soorten lichtbronnen, van een vlammetje tot een TL-buis en het licht van een ster. Dat is licht uit het verleden, het komt van heel ver- die ster is misschien al eeuwen geleden gedoofd. Wat ik hoop is dat je de perceptie van licht ervaart, bijvoorbeeld: waarom vinden we het fijn om in een restaurant te eten bij kaarslicht? Ik probeer het zó te doen dat mensen niet gaan zitten analyseren: hoe is het gedaan, hoe zit het in elkaar? Ik werk ook met oude technieken zoals vuur en gloeilampen.'

MAAR HET BELOOFT OOK, IN JULLIE EIGEN WOORDEN, 'EEN VISUEEL SPEKTAKEL OVER GOD(EN) EN DE WETENSCHAP' TE WORDEN, EN 'EEN CHOREOGRAFIE VAN LICHT, THEATER, DANS, DINER'..

'Klopt, maar voor een visueel spektakel heb je niet per se heel veel materiaal nodig. Eén goed gerichte lamp kan al spanning opwekken. Of licht heel langzaam uit laten gaan en nèt daardoor éven laten opgloeien... Of alle lichten even uit doen, zodat kijkers moeten overschakelen op luisteren. Dat soort ervaringen, wat dat met je doet- daar gaat het mij om.' <<

De voorstelling Licht wordt gespeeld door het NUT van 26 oktober tot en met 20 november in een tent in het Maximapark in Utrecht. Informatie via <https://het-nut.nl/voorstellingen/licht/>